

Derleyenler
MUSTAFA IFTCİ - TANIL BORA
Yengeler Cumhuriyeti

İletişim Yayınları 2454 • Bugünün Kitapları 218

ISBN-13: 978-975-05-2171-3

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Elif Türker

KAPAK Deniz Karagül

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyenler
MUSTAFA ÇİFTÇİ - TANIL BORA

Yengeler Cumhuriyeti

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

MUSTAFA ÇİFTÇİ..... 7

YENGE REALİTESİ

YENGELER CUMHURİYETİ

MUSTAFA ÇİFTÇİ..... 11

DİLDE YENGE

MAHİR ÜNSAL ERİŞ..... 21

“YENGE” KELİMESİ VE İÇERDİKLERİ

HÜSREV HATEMİ..... 31

AKRABA İLİŞKİLERİNİN

EN AYRIMCI KELİMESİ: “YENGE”

FATMA BARBAROSOĞLU..... 35

YENGE PARANTEZİ

CİHAN AKTAŞ..... 39

“YENGE KIZI İKİDUR...”

METİN SOLMAZ..... 51

YENGLER GEÇİDİ

YENGLERİN GÜCÜ ADINA

DENİZ ERKUL DÜZGÜN.....61

YENGE SEMAHI

ERCAN KESAL.....69

ÜÇ GÜZEL YENGE

ETHEM BARAN.....79

EN İYİ ARKADAŞIM

ADEM ERKOÇAK.....87

MADAM DİMİTRA'YA "YENGE" DİYEMEYİZ

RİTA ENDER.....93

YENGEYE İNAT

ENDER ÖZKAHRAMAN.....101

SİYASETTE, EDEBİYATTA, EKRANDA YENGE

BİR "KORKUNÇ YENGE"

PROTOTİPİ OLARAK SEMRA ÖZAL

FUNDA ŞENOL CANTEK.....109

YENGLERİN YENGİSİ

LEYLA BURCU DÜNDAR.....131

YENGLİĞİN ÇİFT DEĞERLİ ŞÖHRETİ

SEMA ASLAN.....141

BÜYÜK YENGE PARANTEZİNDE

YEŞİLÇAM'DA KADIN OYUNCU OLMAK

KİRAZ AKIN.....161

TÜRK DİZİLERİ IŞIĞINDA YENGE SOSYOLOJİSİ

SEMA KARABİYİK.....171

YAZARLAR HAKKINDA.....177

İnsan kendini insanda tanıyormuş. Benim, “yenge” meselesiyle ilgim olduğunu fark etmem de uzak bir coğrafyada, Afrika’da bir yenge ile tanışmamla oldu. Dünyanın her yerine yayılmış “gurbetçi” işçilerimizden Selahattin ağabeyin hanımı, yani yengemiz, Hintli idi. Biz de Türk öğrenciler olarak “yenge yenge” diye etrafında akıllı uslu ve becerikli pervaneler gibiydik. Bizim hürmetimizden ve kendisine ayrı bir isimle, yani “yenge” diye hitap etmemizden çok mutluydu. Ve mutluluğunu her fırsatta dile getiriyordu. “Çocuklar ben Selahattin’e sordum ‘yenge’ saygı ifadesiymiş. Çok teşekkür ederim bana ‘yenge’ dediğiniz için...” Hintli yengemiz bu kadar memnun olunca biz de mutlu olmuştuk. O günden sonra fark ettim ki bizde ne çok yenge var. Yenge cumhuriyetiyiz resmen. Ve ben yenge üzerine düşünmeye başladım. Biz “yenge” diye bir ad koymuşuz. Adını koyduğumuz, yerini belirlediğimiz bir kişiden beklentilerimiz de oluyor. Pekki, yengelerden ne bekliyorduk? Yengeler kendilerine ayrılan yerle ilgili ne düşünüyordu? İtirazları, kabulleri, tercihleri nelerdi? Daha bir kucak dolusu soru birikmişti kafamda.

Gelecek yazıları merak ediyordum. Ama ne yalan söyleyeyim en çok kadın yazarlardan geleceklere merak ettim. Onlar da yenge idi. Hatta “yenge-yazar” diye bir kategori bile oluşturdum kafamda. Ve yenge yazarlardan gelen yazıları görünce aklıma bir kısacık hikâye geldi. Bir adam mahkemeye dilekçe vermek için arzuhalciye gitmiş. Ve başlamış anlatmaya. O anlatmış, arzuhalci yazmış. Dilekçe bitmiş, arzuhalci yazdığı dilekçeyi okumaya başlamış. Dilekçe okudukça adam başlamış ağlamaya. Arzuhalci sormuş neden ağlıyorsun? Adam demiş ki, yahu meğer benim başıma neler gelmiş de haberim yokmuş. İşte aynen öyle diyorum; meğer “yenge” deyince ne çok söylenecek söz varmış da haberimiz yokmuş.

Kadın, erkek tüm yazarlar yengeleri yazdı. Herkes içindeki erik kurusunu söyledi. Hepsine müteşekkiriz. Şimdi sıra okurdadır. Umudum, yazıları okuyunca yenge ile alakalı fikirler nakışlanır. Bakışlar, görüşler zenginleşir. Yazılar, “yenge” diye diye türlü kalıplara, önyargılara, kör alışkanlıklara kurban ettiğimiz nice güzelliğin ince bir görüşle tekrar gün yüzü görmesine vesile olur.

YENGE REALİTESİ

Yengelerin imtihanı ve şahbazlık

Türlü çeşit imtihanı vardır yengelerin. Nasıl konuşur? Çenebaz mıdır yoksa sessiz mi? Ev işi nasıldır; yalapaşap iş görür sonra kendi pasasında mı oturur, yoksa işçiman titiz bir şey midir? El işi nasıldır? Danteli, iğne oyası, hiç olmazsa yün işi, örgüsü nasıldır? El içine çıkacak durumu var mıdır? Yoksa giyinmeyi, yemeyi, içmeyi bilmez bir böcemez kız mıdır? Evlenmesi şart değildir. Nişanlı olanın da, sözlü olanın da, sevgili olanın da imtihanı çoktur. Ben bu imtihanlardan çok çeşitlisini duydum ama dürüm yeme imtihanı en çok hayret ettiğimdir. Baştan belirtelim dürüm yeme imtihanı nişanlı, sözlü için değildir. Onlar rahat etsin. Dürüm yeme imtihanı gelin olacak kız içindir. Yani ileride bir eve gelin gidecek, yenge olacak, ev bark kuracak kız için. Ama en çok da ev işi, bağ bahçe işi yapacak kız içindir bu imtihan. Yani şehirliyi ve hatta kasabalıyı ilgilendirmez. Tamamen köylü kızlar içindir. İmtihan şudur: Biz bu kıızı alacağız ama bu kız nasıl bir işçidir? Dikkat isterim, ücretsiz iş için emekçi alınıyor. Esas

vazifesi kadınlık, gelinlik, yengelik tamam ama bütün bunlar kadar önemlisi, işçilik. Bağda, bahçede gerekirse karnında veya sırtında çocuk yüküyle çalışabilecek. Tarladan, bahçeden gelince evde kazan kaynatabilecek. Bir işçi her şeyden evvel bedenen güçlü olmalıdır değil mi? İşte bu sebepten imtihana girecek genç kıza bir yemek hazırlanır. Yemekte aş olarak sunulan şeyden bir dürüm yapılır. Dürüm ister yufka ekmek, ister “nan” denilen Kürt ekmeği, isterse “lavaş” denilen daha ince açılan ekmek olsun fark etmez, ille de ille dürüm olacak. Kız dürümü yerken imtihan başlamıştır. Dürümü nasıl yer? İmtihanın tek sorusu budur. Eğer kız dürümü hemence yerse ve şahbazca sofrayı toplamaya durursa tam not alır. Yok, ağır ağır dürümü yerse ve yedikten sonra da haşlanmış patates gibi dağılır, sofradan kalkmaz, ortalığı toplamazsa işte o kızıdan gelin olmaz. Bu imtihanı geçenlere mükâfat olarak, “falan ailenin kızı iken artık falan ailenin de gelini olmak” nişanı verilir. Kız artık omzunda taşıdığı rütbesi artmış asker kısmı gibi rütbesine uygun hareket edecektir ki o hareketlerin listesi pek uzundur. Bu imtihanı gözümle görmedim hiç. Zaten arızalı bir geleneğin ürünüdür. Ben dürüm yeme imtihanına giren görmedim ama imtihana girse kazanacağına yüzde yüz emin olduğum yengeler gördüm. Yemek yerken, iş yaparken, konuşurken hatta dinlenirken şahbaz kadınlardı. Hızlı ve aceleci olmak gibi bir şey değil şahbaz olmak. Çünkü aceleci olmak biraz iş bilmemek biraz paniklemek gibi olduğu için kabul gören bir şey değil. Şahbaz olmak daha çok ne yapacağını çok iyi bilmek ve azami hızda fakat yerli yerince hareket etmek demektir. Bir örnek vermek isterim. Eski bir aile dostumuz anlatırdı. Bir hatırlı bürokrattan torpil isteyecekler. Adamın evine gidilecek. Torpil talebine eli boş gitmek olmaz. Gidenler de bir sepet yumurta götürmüş. Aile dostumuz diyor ki, bizim elimizden sepeti almasıyla boşaltıp getirmesi bir oldu. Biz selam verip

içeri geçene kadar sepet boş olarak geri geldi. Şaşım kaldım. Şahbaz gelinmiş helal olsun. Bakınız şahbazlık tam da böyle bir şey. Yumurtaları kırmak yok. Gürültü çıkarmak yok. Sesiz sakın ama şahbazca...

Tanımlayan kişi olarak güçlüler

Yengelerin farklı güçleri vardır. “Yengeniz olur” ilanıyla girdikleri yeni dünyada, bize birçok şeyi yeniden tanımlarlar. Bize göre çok güzel konuşan amcamızın aslında çok gevzeze biri olduğu, sakın bir insandır dediğimiz kuzenimizin aslında saf saf bakan biçarenin teki olduğu, evimizin altındaki garajın garajdan başka her şeye benzediği, daha neler neler yengeler tarafından tekrar tanımlanır. Ve tanımlayan kişi olarak güçlüdürler. Söylediklerini kabul ederiz veya etmeyiz ama yengeler bize bizi göstermeye devam eder. El elin aynasıdır, denir ve evvelden “el” olan kadının artık bizden olması böyle bir aynalık vazifesi için bulunmaz bir pozisyonudur. Yengeler yeni girdikleri ortamı öğrenmek için dinler. Onlara konuşanlar ise sözde bilenlerdir ve anlatırlar. Ama anlatanlar anlamaz ki her konuşma sayısız delil üretir. Ve yenge, o delilleri toplayarak bir kaniya varır. Ve her şeyi yeniden tanımlar. Kendilerince bir tanımla devam ederler yollarına ve kısa zamanda ustası olurlar yeni girdikleri dünyanın.

Yenge pasaportu

“Yenge” ilan edilenler, kendilerine bir pasaport verildiğinin farkında mıdır? Farkında olsalar da olmasalar da neticede ellerinde bir pasaport olur. Bu pasaport sayesinde akşam oturmalarına, kabul günlerine, arkadaş ortamlarına, pikniklere girebilirler. Ama o kadar; daha fazlası olmaz çünkü yengelik pasaportu sadece giriş için yeterlidir. Ortamlarda tutun-

mak, sevilme, sevebilmek yengeye kalmıştır. Benim fikrimce pek başarılı olan yoktur. Yenge olmak kolay fakat yenge kalmak zordur. Yani pasaportuna bir de vize alabilen çok azdır. Yeni insanlar, yeni ortamlar, yeni mekânlarda kendine bir yer edinmek için çırpınan, didinen yenge hikâyelerim vardır. Almanya'ya gelin giden ve orada iki kayın bir görümceye yenge olmuş Halime, yemek yapmak için salça yerine gres yağı benzeri kırmızı bir yağ koymuştur. Yemeğin berbat olması bir yana, kaynana ve görümceye yıllar boyu yetecek bir gülme malzemesi çıkmıştır. Halime'ye sorarsan gülmeyebilirlerdi. Olur kızım takma kafana, diyebilirlerdi. Ama gülmeyi tercih etmişler. Dil bilseydim kutunun üzerinde yazanı okurdum ve yemeğe salça yerine gres yağı koymazdım, diye kendini yiyip bitiren Halime'ye ne söylesek boş. Başta dedik. Yenge olmak kolay ama yenge olduğun yeri sevmek ve orada sevilme pek zordur.

Eskiye dikkatler yorgun muhabbetler

Yengelerin dikkatleri vardır. Hangi akraba çay bardağında dudak payı bırakılmasını ister? Hangi komşu çok konuşur? Kayınvalidesinin yumurtası kayısı kıvamında olmazsa sofrada nasıl bir kıyamet kopar? Fener'in maçı olduğu gün, sevdiği er kişi nasıl hisseder? Daha birçok ince işlerin ilmini belgeler yengeler. Ama zaman törpüsü bu dikkatleri de törpüler. Bir kere de kayısı kıvamında yemesin yumurtayı kayınvalidem, deyiverir. Fener'in maçı varsa benim de baş ağrım var ne yapalım, demeye başlar yengeler. Ve eskisi kadar göz teması kurmaz çok konuşan komşu kadınlara. Eskimiştir artık dikkatler. Ama işin ilginç yanı, sadece yengenin değil karşı tarafın da dikkatleri eskimiştir. Eskisi kadar çok şey beklenmez olur yengeden. Canım o kadarcık kusur kadı kızında da olur, demeye başlanır. Hele yengenin genel gidişatıyla

alakalı kanaat notu iyi ise, artık hata detektörü olmaya gerek yoktur. Hem yıllar boyu yengenin hatası aranmıştır da ne olmuştur yani. Zaten bakışlar yeni yengelere çevrilmiştir artık.

Afrika'daki yengelerim

Bir zamanlar Afrika'ya düşmüştü yolum. Her şeyi başka bir yerdi. Ne de olsa uzaktı, hem de çok uzak. Ama bu uzak mekânlarda da bizimkiler vardı. Oraya gitmeyi nasıl akıl etmişlerse etmişler ve o uzak gurbette neler neler yapmışlar, görülmeye değerdi doğrusu. Eğer para edecekse, her şeyin ilmini hemen belleyen girişimci vatandaşlarımız, hem yalnız yaşanmayacağından hem de oturma ve çalışma izni alabilmek için evlenmişlerdi. Çok fazla yabancı gelin gördüm. Din tercihleri de ağabeylerimizle aynıydı. Yani Müslümanlıklar veya Müslüman olmuşlardı. Ama “Yenge” lafını hiç duymamışlardı. Bizim ana sütü güzel Türkçemizde ağabey hanımına; dayı, amca hanımına “yenge” deniyordu ve Afrika'lı yengelerimiz bu husustan çok mutluydu. Emin olun “yenge” madalyası almış gibiydiler. Hele bir Selahattin ağabeyimiz vardı. Başka bir adamdı. Ticaret kabiliyetine ve ülkesinden binlerce kilometre uzakta bile “Marashlı Selahattin” olarak kalma becerisine hep şaşırdım. Tavrı, tarzı bizim gibi tam Türkiyeli idi. İşte onun Hint asıllı hanımına “yenge” di-yorduk. Yenge şöyle, yenge böyle... Ve kadıncağız bir gün dedi ki, çocuklar sizin bana “yenge” demeniz beni çok mutlu ediyor. Gurur duyuyorum. Çünkü Selahattin'e sordum, o bana anlattı. Siz bana saygı duyduğunuz için “yenge” di-yormuşsunuz. Bu müthiş bir duygu. Gel de Selahattin ağa-beyi sevme. Adam, hanımına nasıl anlattıysa artık, kadın bi-zi yere göğe sığdıramıyor. Biz Afrika'lı yengemizle daha bir muhabbetli olduk. Sadece o da değil, diğer ağabeylerimi-zin Afrika'lı, Hint hanımlarına da saygıda kusur etmedik. Ve